

NÉMETH ISTVÁN

S/06-ADV. CO.

ATOMBUNKEREK

A HIDEG- HÁBORÚ RELIKVIÁI

Amerikában grandiózus tervek születtek arra az esetre, ha globális atomháború törne ki. A Pentagon minden eshetőséget számításba vett, így azt is, hogy kirobban a harmadik világháború. Abban az egész vezérkar egyetértett, hogy ez a háború már atomháború lesz, és az egész Föld elpusztulhat, vagy legalábbis kontinensek válhatnak kietlen pusztasággá. Mivel az esetleges szovjet csapást nagyon is valós veszélynek tételezték fel, a Raven Mountain lábánál, a hegy gyomrában építettek superbunkert, amelyet Raven Rock komplexumnak neveztek. A 2001. szeptember 11-i támadás során az objektum alternatív föld alatti parancsnoki központként kezdett működni. A hidegháború alatt külön atombiztos bunkereket építettek a legfelső politikai vezetés számára.

←
Atombiztos menedékhely reklámja
→

Az 1980-as években a Tripoli alá épített titkos alagúthálózatban bujkálhatott Moammer el-Kadhafi líbiai vezető, de többek között Észak-Koreában, Kínában, Oroszországban, az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában is kiterjedt, atombiztos bunkerhálózatok várják a „nagyon fontos embereket”. Külföldre menekült észak-koreaiak állítása szerint a kormány az 1950-es években, a koreai háború idején kezdett kiépíteni egy nagy kiterjedésű alagúthálózatot, amely Phenjant köti össze különböző stratégiai fontosságú pontokkal, például a Kedves Vezető villáival – írta a *Foreign Policy*. Sőt: felkelés, atomtámadás vagy külföldi megszállás esetén Kim Dzsongil arra is használhatja az alagúthálózatot, hogy Kínába meneküljön. A hírszerzéssel foglalkozó kanadai Kanwa magáncég úgy tudja, hogy az észak-koreai rezsim külön gondoskodott Kim biztonságáról, és egy hatalmas, helikopterek és vadászgépek tárolására is alkalmas bunkert épített a vezető palotája alá, a Baekdusan-hegy gyomrában.

SZUPERITKOS ALAGÚTRENDSZEREK ÉS KORMÁNYBUNKEREK

A pekingi föld alatti várost szintén egy fegyveres konfliktus – az 1969-es szovjet–kínai határvita – idején kezdte el építtetni a kínai vezetés. A felszín alatti folyosók és termek hálózata mintegy 85 négyzetkilométert fed le. A kormány terve az volt, hogy atomtámadás esetén a pekingi lakosság 40 százalékát ezekben a bunkerekbe terelik majd le, míg a többiek a környező hegyekben kereshettek volna menedéket. A pártvezetők, a kormánytagok és más fontos emberek házáit speciális folyosók kötötték össze a parlament épületével és a katonai támaszpontokkal. Bár az alagútszisztem nagy részét sohasem használták, ezek a speciális folyosók szerephez jutottak 1989 tavaszán, a Tienanmen téri mézszárlás során, amikor katonák százai észrevétlenül jutottak el a tüntetés helyszínére.

A Szovjetunióban külön metróvonalat is fenntartottak a kiemelten fontos beosztású személyeknek. 1992-ben a *Time* magazinnak sikerült interjút készítenie a szovjet titkosszolgálat, a KGB egykori tisztviselőivel, akik elmondták, hogy a kormányzati épületeket, például a Kremlt földalatti vasúthálózat köti össze egy Moszkvától körülbelül 10 ki-

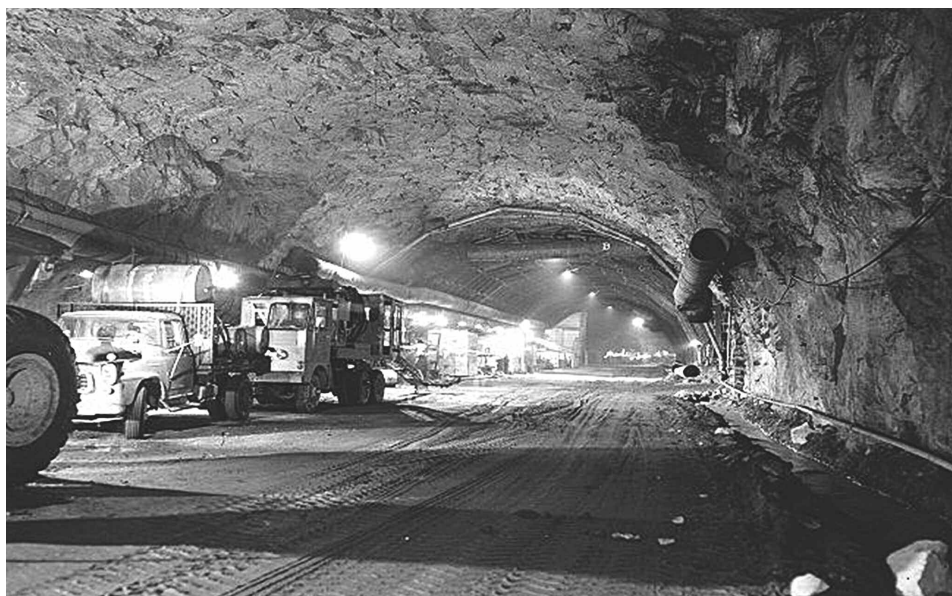
lométerre található, több mint kétféle méter négyzetméteres bunkerrel.

Az Egyesült Államokban az elnök első számú „búvóhelye” a washingtoni Fehér Ház keleti szárnya alatt található Elnöki Vészhelyzet Kezelő Központ, amelyet Franklin D. Rooseveltt építtetett a második világháború idején. A központ akár egy nukleáris támadást is kibír. A 2001. szeptember 11-i terrortámadások alatt a titkosszolgálat ide menekítette Dick Cheney alelnököt, aki a bunkerből felügyelte az amerikai intézkedéseket. Az elnök és a többi vezető a fővároson kívül is számos helyen elrejtőzhet, az ötvenes években ugyanis több titkos létesítményt alakítottak ki, hogy az ország külső támadás esetén is irányítható maradjon.

Marylandben például van egy olyan építmény, amelyből a hadsereg vezetői

akár egy atomháborút is levezényelhetek volna, Mount Weatherben pedig egy 18 ezer négyzetméteres, kórházzal, krematóriummal, ivóvíztartálékkal, egy kis erőművel, valamint rádió- és televízióval felszerelt titkos épület áll a végrehajtó hatalom rendelkezésére. 2006-ban a kormány próbaevakuálást is tartott Mount Weatherben: 50 kormányhivatal négyezer dolgozóját terelték ide, ahol csak az elnöknek, a legfelsőbb bírácoknak és a kormánytagoknak tartanak fenn külön hálószobát.

Londontól mintegy 160 kilométerre található a hidegháborús évek egyik leglátványosabb emléke. A Burlington fedőnévű föld alatti bunkert egy elhagyott bányában hozták létre, eredetileg harci repülőgép-gyárnak és lőszerraktárnak szánták, de az ötvenes években úgy alakították át, hogy a brit királyi család és

[A Sztálin-bunker]

Ebben a teremben lóg az a tükör, amelyet speciálisan Sztálin magasságához készítettek. A szoba egyébként pontos mása volt a vezér moszkvai lakosztályának. A két helyiség között csak annyi volt a különbség, hogy a föld alatti létesítmény ablakmélyedéseibe Marx, Engels és Lenin arcképeit függesztették fel az üveglapok helyett. A berendezést itt is mahagóni íróasztalok, székek és kanapék tették változatossá.

Jelenlegi ismereteink szerint Sztálin sohasem járt a számára felépített bunkerben, inkább úgy gondolkodott, hogy a moszkvaiakkal közösen néz szembe Moszkva ostromával. Egyes történészek ugyanakkor azt állítják, hogy mivel a vezér lányát, Sztvetlana Joszifovna Allilujevát a háború második szakaszában Szamarába menekítették, apja 1943 tavaszán itt látogatta meg őt. Az objektum titkosságát csak 1991-ben oldották fel. A létesítményt az oroszok ekkor alakították át múzeummá.

AZ „ADENAUER-BUNKER”

Az NSZK 1955-től a NATO tagjaként építette ki polgári védelmi rendszerét. A második világháború után az NSZK-ban különböző házi bunkerok építése terjedt el: iskolák, cégek, kórházak, magánházak és hivatalok létesítettek védelmi helyiségeket, amelyek maximum 50 személy befogadására voltak alkalmasak. A nagyobb városokban mélygarázsokat, a földalatti vasút alagútjait és utcai alagutakat is átalakítottak védelmi helyiséggé. A kormánybunker építésének terve az 1950-es évek végén merült fel, de jó néhány tartomány is rendelkezett jól berendezett „kiteleplőhellyel”.

Az Ahr völgyében, Dernau és Ahrweiler között az első világháború idejéből származó, de sohasem használt négy kilométeres vasúti alagút szolgált alapul annak a szigorúan titkos, gigantikus szuperbunkernek, amelynek az NSZK politikai elitjét kellett megvédenie egy esetleges atomtámadástól. A 17,3 kilométeresre bővített alagútrendszer a szövetségi kormány, a szövetségi

akár 4000 kormányhivatalnok is átvészelhessen benne egy atomtámadást. A 36 méterrel a föld alatt található bunkert különleges vasút köti össze a fővárossal, és van benne telefonközpont, tévéstúdió, sőt még egy igazi angol kocsmá is. A létesítményt 1991-ben bezárták.

SZTÁLIN BUNKERE SZAMARÁBAN

1942 nyarán a keleti fronton a Wehrmacht csapatai elfoglalták Szevasztopolt, s megkezdték erőik átcsoportosítását Sztálingrád ostromához. A Kremlben egyértelmű volt, hogy erőfeszítéseik ellenére Moszkva hamarosan elesik. Bár a politikai és a katonai vezetés minden erőt bevetett, hogy erre ne kerüljön sor, a biztonság kedvéért még ebben az évben kinevezték Szamarát az ország második fővárosának, s elhárították, hogy egy 37 méter mély, hét-

szintes bunkert is felépítenek, ahol nemcsak Sztálint, hanem a kormány összes tagját, illetve azok családtagjait is biztonsággal elhelyezhetik.

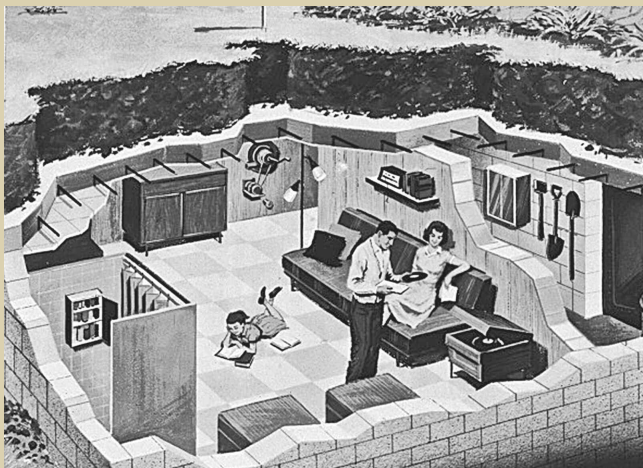
A Sztálinról elnevezett bombabiztos óvóhelyet 1942 márciusában kezdték el építeni. A műtárgy felépítésén 9 hónapig 2900 munkás és 579 mérnök dolgozott. A legelső szintet a generalisszimusz és kísérete számára alakították ki. Ezt az emeletet két-két hermetikusan záródó fémajtóval zárták le, amelyek a legerősebb hatású vegyi fegyvereknek is ellenálltak.

A háló- és tábournoki szobák mellett külön helyiségben építették fel a generátorszobát, amely teljes elzárás esetén egy hétig volt képes energiát termelni minden külső betáplálás nélkül. E helyiség mellett alakították ki a vizesblokkokat, amelyekben ipari és ivóvizet tároltak. Egy szinttel feljebb egy 115 férőhelyes konferenciatermet és Sztálin pihenőszobáját helyezték el.

Félelem és védelem

APOKALIPSZISBIZNISZ AMERIKÁBAN

Az atomháborútól való félelem a hétköznapi világát is áthatotta. Az amerikaiak a rendszeres vegyvédelmi és menekülési oktató-tájékoztató kampányok során arra is terveket készítettek, hogy családjaik miként élhetnék túl az atomháborút védett menedékhelyeken, amelyekben az életben maradáshoz szükséges élelmiszert, orvosi és higiéniai felszerelést halmoznak fel.

1961-ben Kennedy elnök személyesen javasolta magánóvóhelyek építését. Az akció részeként terjesztették a *The Family*

Fallout Shelter című, 32 oldalas, illusztrált kiadványt, amely lépésről lépésre mutatta be egy föld alatti családi bunker építé-

sét. Az óvóhelyeket azonban nem csak barkácsolni lehetett. Mai értékben számolva mintegy 10 ezer dolláros – azaz közel 2,7 millió forintos – áron bárki hozzájuthatott egy-egy előre gyártott menedékhez. Az építési vállalkozók kapva kaptak az ötleten, hogy komfortos bunkereket kínáljanak. 1969-ben 17,5 millió dollárba került egy tizenkét háló- és fürdőszobás, mindennel felszerelt menedékhely, amelyben a tulajdonosok haja szála sem görbülne meg az atomháború alatt. A hatalmas lakás tizennégy méter mélyen fekszik a földben, még mozisobája is van. A ház Savannahban, Georgia délkeleti részén található, s bejáratát észrevehetetlenül tették.

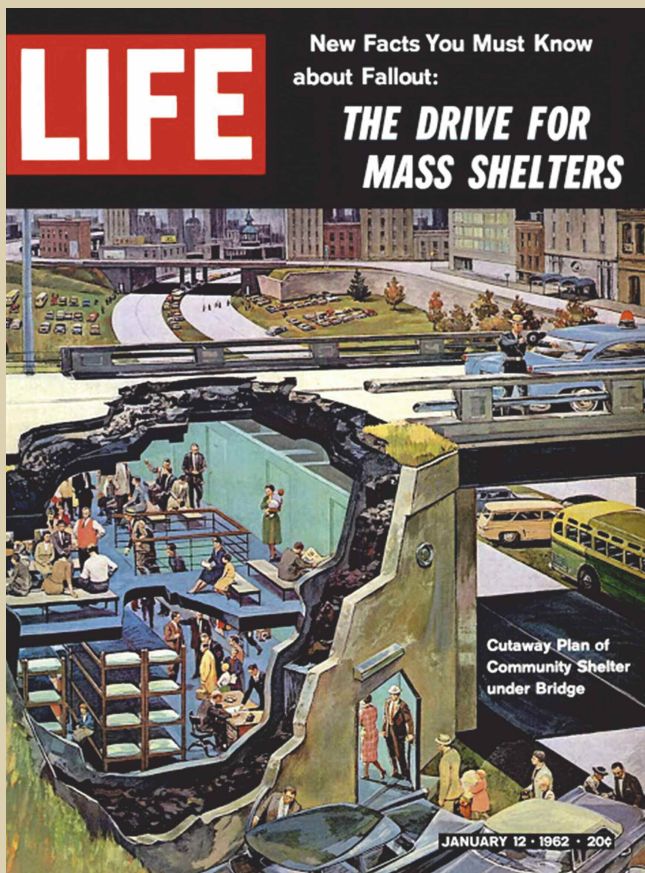
Amerikai katonai mérnökök 1969-ben 1300 négyzetméteres óvóhelyet terveztek, amelyhez 12 háló, fürdő, két tárgyalóterem, tágas konyha, olvasószobák és konferenciatermek tartoztak. A bunker képes ellenállni egy 20 kilotonnás nukleáris robbanásnak, és tartozik hozzá egy ezerliteres víztartály.

A mozik – még napjainkban is – szinte minden hónapban

bemutatnak valamilyen globális katasztrófáról szóló filmet. Az előrelátó embereknek azonban ezektől sem kell tartaniuk – legalábbis az Egyesült Államokban –, sugallta egy cég, amely komfortos bunkereket kínált a túléléshez. A Vivos cég mind a mai napig atombiztos óvóhelyeket létesít szerte az Egyesült Államokban. Egy nagyobb óvóhelyén 200 ember is

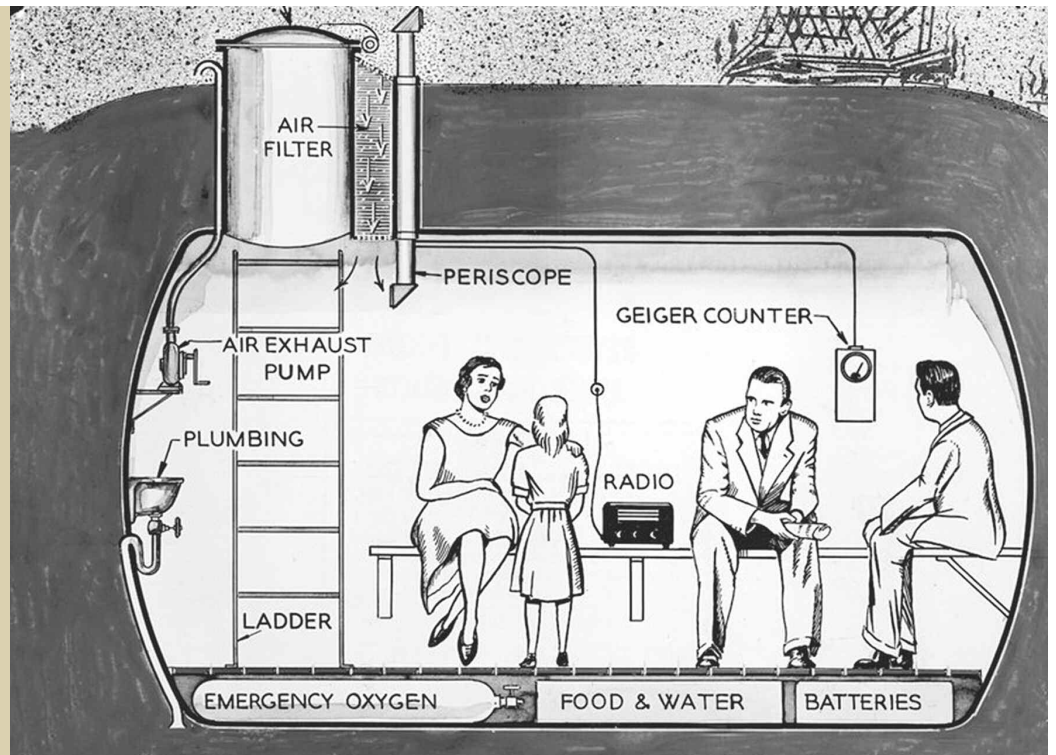
menedéket találhat mindenféle természeti katasztrófa előtt: napkitöréstől és üstökösbecsapódástól kezdve földrengésig és szökőárig. A lakók biztonságban lennének vegyi, biológiai és atomtámadás esetén is. Az öt emelet mélyen lévő bunkerek állítólag kibírják a 700 Celsius-fokos felszíni hőmérsékletet, az óránkénti 700 kilométeres szél- lökéseket, az 500 órán át tartó elárasztást és a Richter-skálán 10-es erősséget meghaladó földrengéseket is.

A bunkerek egy részét a hidegháború idején épített atombunkerek alkotják, amelyeket teljesen felújítottak. Ezekben egy évig is életben lehet maradni a külvilágtól teljesen elszigetelve, „valahol a Kaliforniai-sivatagban”. A bunkerközösségbe való felvételi díj felnőtteknek 50 000 dollár, gyermekeknek ennek a fele. A tulajdonos ingyen hozhatja magával házi kedvenceit. A tagságot azonban alaposan megválogatják: olyan közösségeket akarnak kialakítani, amelyekben mindenféle hasznos foglalkozás (orvos, mérnök, rendfenntartó) és egyéb szempontból is értékes ember

képviselve van. A bunkerekkel egyfajta Noé-bárkakat kívántak létrehozni, amelyek közössége képes önállóan boldogulni és a katasztrófa után új életet kezdeni. A Vivos óvőhelyek társtulajdonosainak csak el kell jutniuk a megfelelő bunkerbe, ott már minden készen várja őket az enivalótól és víztől kezdve az üzemanyagig, az orvosi ellátásig, valamint a rendkívül komfortos lakhelyekig.

Az apokaliptiszbiznisz bizonyítékeként egy másik amerikai vállalkozó elhagyott rakétasilókban épít többszintes luxusbunkereket Kansasben. Az utóbbi években egyre több cég foglalkozik földrengés- és atombiztos bunkerek építésével. A hurrikánoktól kezdve a napkitöréseken át a nukleáris támadásokig állítólag mindentől védelmet nyújtanak azok a speciális bunkerek, amelyeket Larry Hall denveri üzletember épített üres, föld alatti rakétaállásokban. Az általa tervezett többszintes menedékhelyeken uszoda, könyvtár és mozi terem található. Az üzletember egy Atlas-F típusú hordozórakéta kansasi tárolóhelyét alakította át. A silót közel 3 méter vastag

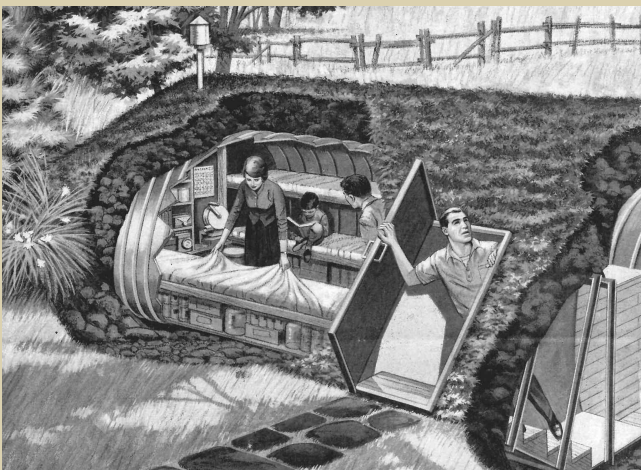

betonfal védi, és 53 méterre nyúlik a föld alá. Az amerikai hadsereg az 1960-as években 72 ilyen állomást épített, és ezek a mai napig a legerősebb emberi építményeknek számítanak.

Hall a tizennégy szintes építményben 7 szintre különböző méretű lakóegységeket tervezett. Mindegyikben konyha, für-

dószoba, nappali és egy-két hálószoba kapott helyet. Teljesen gépesítettek és automatizáltak; kulcs helyett ujjlenyomat-azonosítóval lehet bejutni, és az ablakokat digitális kijelzők helyettesítik, amelyeken változtatható a kilátás. Minden megvásárolt lakóegységhez fejenként öt évre elegendő élelem is tartozik. Az üzletember beltéri

minigazdaságot is tervezett, ahol halakat tenyészténe és zöldségeket termeszténe. A luxusbunkerekben uszoda, könyvtár és mozi terem is található, de igény szerint orvosi rendelőt és iskolát is ki tudnak alakítani. A vizet hatalmas tartályokban tárolják. Az illegális behatolókat fejlett biztonsági rendszer tartja majd távol.

[Az Adenauer-bunker]

elnök és 3000 vezető munkatársuk számára 110 méter mélyen, szőlőhegyek és palás kőzetek alatt nyújtott védelmet, ahol túlélésüket és munkavégzésüket legalább 30 napig tervezték biztosítani.

1966. október 17-én Bonnban harmadik világháborús gyakorlatot tartottak: 8 óra 30-tól Bundestag-képviselők és magas rangú minisztériumi hivatalnokok szálltak buszra, hogy a fővárostól 20 kilométerre fekvő Ahrweilerbe szállítsák őket. Az „Adenauer-bunkerbe” 11 óráig kellett eljutni, ekkor a MAN cég által gyártott négy darab 25 tonnás betonacél ajtó 15 másodpercen belül bezárult. Nukleáris vészhelyzetben a családtagoknak nem jutott hely a bunkerben.

A „Fallex 66” néven meghirdetett gyakorlat ezután kétevenként ismétlődött, s a kormányon lévők alkalmanként két hétig játszottak atomháborút. Miután leszálltak a hegy gyomrába, a Bonnból érkező kiválasztottaknak előbb a méregtelenítő részlegen kellett

áthaladniuk, ugyanis feltételezték, hogy az emberek egyharmadát már sugárzás érte. Óránként 48 személy juthatott át a fertőtlenítőn, ahol a tusolóban hangyasav, citromsav és némi sósav tisztította meg a radioaktív sugárzást szenvedettek bőrét.

Az összesen 83 000 négyzetméteres kormánybunker öt egymástól elkülönített szekcióra oszlott: 936 hálólhelyiség, 897 iroda- és konferenciahelyiség, öt nagy büfé, öt irányítóközpont, több raktár és négy egészségügyi részleg kapott benne helyet. Egy kisváros a föld alatt: saját tűzoltósággal, nyomdával, fodrászszalonnal, naponkénti takarítással, hegyimentő-szolgálattal, ökomenikus templommal, televízióstúdióval a közlemények ismertetésére, nagy konyhával és újságoskioszkkal. Az önálló vízellátást 19 kút biztosította. A bunker lakosainak mozgását kis elektromos járművek és kerékpárok segítették, amelyeknek külön tárolóhelyiséget építettek. A lakók emeles ágyakon éjszakáztak, beleértve a szövetségi

elnököt és a kancellárt is, akik saját, egyenként tíz négyzetméteres szobával rendelkeztek. A 3000 fős vezetőréttegnek az apokalipszis utáni Németországban csak egy szekrény jutott. Áramkimaradás esetén a világításról 10 ezer gyertya gondoskodott.

A bezártságot nehezen viselőknél pszichológusok segítettek, és elegendő váliumtabletta állt rendelkezésre. A nyárspolgári mentalitás azonban átütött a beton pórusain is: a falakon naiv feliratok szólítottak fel a tisztaság fenntartására: „Tarts mindent tisztán, s akkor mindenki elégedett lesz.” Közben kint az atombombák mindent „megsemmisítettek”, belül a korai hatvanas évek esztétikája uralkodott: atomgombára emlékeztető, narancs-sárga lámpaernyők és pneumatikusan állítható fodrászszékek. A bürokratikus hivatali nyelvezetben a „szövetségi alkotmányos szervek kitelepülési helyének” nevezett föld alatti város saját „nukleáris helyzetelemző” helyiséggel is rendelkezett, ahol a katonai ellenesetéseket tervezték. A falakon nagyméretű térképek függtek, s színes mágneses rögzítők – „stratégiai tartalék” vagy az „erősítés érkezése” felirattal – jelezték a csapatmozdulatokat.

A bombabiztos építmény azonban atomcsapás esetén mégsem nyújtotta volna a remélt védelmet. A bunker ugyan ellenállt volna a hirosimaihoz hasonló erősségű, 20 kilotonnás bombának, de már az 1962. évi titkos szakértői vélemények is 250-szer erősebb fegyverrel számoltak. Egy ilyen, öt megatonnás bomba az egész szőlőhegyet eltörölte volna a föld színéről a bunkerrel együtt, ezért a NATO azt követelte szövetségeseitől, hogy a nemzeti irányítóközpontokat legalább 200 méterrel a föld felszíne alá telepítsék. Ahrtalban azonban a bunkert csak 110 méternyi törekeny palás kőzet védte.

Ennek ellenére a szövetségi minisztérium a biztonság illúziójában tovább építette a létesítményt, mert valószínűtlennek tartotta, hogy „az ellenség nagyobb kaliberű fegyverrel szándékozná eltávolítani”. Az építkezést senki sem merete leállítani, ha már százmilliókat költöttek rá. Ám a védelem egy kisebb kaliberű bombatámadás esetén is valószínűtlen volt. A szövetségi kormány csak később ismerte fel, hogy atomrobbanás esetén elektromágneses impulzus keletkezik, minimum egy villámcsapás százszorosa, amely megbénítaná az összes elektromos készüléket: megszűnne a távközlés, a szellő-

zés, a szivattyúk és a kapuzárak működése. A létesítmény működésképtelenné válna.

A bunker az NSZK legdrágább beruházása volt. A hidegháború egyfajta monstruma, amely láthatatlan szörnyként rágta át magát a szövetségi költségvetésen. A titkos bunkerépítés kormányhatározata hiányzik a hivatalos iratokból. Az 1958-ban készült első költségterv még csak hétmillió márkát irányzott elő a projektekre. Végül 4,78 milliárd márka (körülbelül 2,44 milliárd euró) folyt az építkezésbe, amelynek éves fenntartása – három műszakban takarítás, javítás és az esetleges menekülés biztosítása – is 22 millió márkába került.

A rejtékhelyről nem volt szabad beszélni. A munkatársakat abszolút titoktartásra kötelezték, még a családtagokkal szemben is. Fedőneve a „marienthali szolgálati hely” volt, amely fiktív műszaki segélyszolgálatot takart. Titkosszolgálati körökben pedig „rózsakertnek” nevezték. A környék térképét megváltoztatták, sőt egyik bejáratát játszótérnek álcázták. A szigorú titoktartás ellenére a keletiek már korán tudomást szereztek a bunkerről, ami szintén az abszurdítások közé tartozott. A *Hamburger Abendblatt* már 1961-ben írt „*az Ahr menti hatalmas atombombabiztos alagútról*”, a *Quick* pedig 1962-ben a szőlőhegyek alatt húzódó titkos rejtékhelyről. A kiadványt betiltották, s példányait a rendőrség szedte össze az újságárosoktól. Az NDK titkosszolgálatának azonban egyáltalán nem volt szüksége ezekre a bizonyítékokra, legkésőbb 1966-tól pontos információkkal rendelkezett a bunkerről.

Szövetségi utasításra a tartományi kormányok is megkezdtek az előkészületeket egy lehetséges katonai összecsapásra: válságstábokat állítottak fel, s „kitelepülő” parancsnoki állásokat kényszerítettek elő. Ezek tervezését és építését az egyes tartományok végezték, s a költségek túlnyomó részét is ők viselték. A szövetség csak a távközlés kiépítésének egyes részeit finanszírozta. A „kitelepülő” parancsnoki állások helyszíneinek kiválasztása tartományi hatáskörbe tartozott, de meg kellett felelniük bizonyos feltételeknek. Ezek közé tartozott a jó hírközlési és közlekedési összeköttetés, kedvező helyszín a kormányulések számára, a katonailag fontos objektumok távolisága, jó álcázási lehetőségek, a védelmi helyiség építésére alkalmas terület, elegendő szállás-

lehetőség és szoros kapcsolat a legközelebbi illetékes katonai egységgel.

A baden-württembergi tartományi kormány az 1970-es évek közepétől építette ki mintaszerű „kitelepülő” parancsnoki állását előbb Rottweilben, amelyet kiegészítő kórháznak álcáztak. Majd a Fekete-erdő északi részén, Oberreichenbach helységben létesítettek 26,5 millió márka költséggel egy nagyvonalú, 33 méter hosszú, ötemeletes föld alatti bunkert. 1980-tól egy kimustrált rádióadó bunkert is átépítették. A schleswig-holsteini tartományi kormány a hidegháború végéig Flensburgtól nyugatra négy „kitelepülőhellyel” rendelkezett miniszteriumai, a tartományi gyűlés, valamint a miniszterelnök kancelláriája számára. Ezeket egyenként 100–210 személy tartózkodására építették ki. Észak-Rajna–Vesztfália 1963-ban jelentette a „kitelepülőhely” építésének kezdetét. Az Eifel-hegységben három méter vastagságú, 35x29 méteres alapterületű, négyemeletes bunkert létesítettek.

A tartományi kormányok mellett az NSZK akkor működő 26 megyei kormánya is előkészületeket tett háború esetére. Erre a célra Münsterben például először a Wehrmacht egykori föld alatti bunkerét kívánták felhasználni, de költségessége miatt később inkább egy kastélyt jelöltek ki, majd egy iskola pincéjét választották ki. A Nottulnban 1969–1972 között felépült 1250 négyzetméteres bunkerben 120 fős vezetői és munkatársi stábot tudtak három hétre elszállásolni. Az építési költségek 2,8 millió márkát tettek ki, a fenntartási és modernizálási költségek a megszüntetéséig további 2,4 millió márkára rúgtak.

Időközben az Ahrweiler szőlőhegyei alatti hidegháborús emlékművet bezárták. A bejáratí építményeket lebontották, az alagutakat kiürítették és lezárták. A kormánybunker az 1990-es évek elején a kelet–nyugati konfliktus lezárulásával elveszítette funkcióját. A kormányzati székhely Bonnból Berlinbe került. A Kohl-kormány 1997 decemberében elhatározta a létesítmény bezárását, s az utolsó 140 alkalmazott is elhagyta a sziklában rejtőzködő munkahelyét. Az alagút-labirintus hasznosításának tervei (diszkó, gombatenyésző pince, érmeraktár vagy labor) közül egyik sem nyerte el a kormány támogatását. Meghiúsultak a „bunkercsodaszág” tervei is.

2001-ben megkezdődött az egykor milliárdos projekt lebontása. A 17 336

méter hosszú atombunkerből manapság csak egy 200 méteres alagút szolgál a látogatóknak mementóul, milyen fenyegető lehetett egy nukleáris infernó a hatvanas–hetvenes években. Ma már csak két, egyenként 25 tonnás acélajtó és némi bunkerberendezés nyújt bepillantást az egykori hidegháborús hisztériába.

A „HONECKER-BUNKER”

A hidegháború éveiben a másik német államban is építettek kormánybunkereket. Az NDK-ban a Komplex 17/5000 elnevezésű bunkerrendszer a „*védelmi készütség tervszerű növelése*” elnevezéssel 1973 februárjában indított katonai beruházási program része volt. Az építkezések a Nemzetvédelmi Tanács megbízásából kezdődtek, és a létesítmények válság, illetve háború esetén a vezetés védelmét, valamint az NDK hadserege és a Varsói Szerződés szövetséges haderői közötti kommunikációt szolgálták. A Prennden környéki fenyőerdőben rejtőzködő bunker az új generációs amerikai Pershing-II közepes hatótávolságú atomrakéták és a cirkálórakéták (Cruise Missiles) telepítésekor, 1983-ban fejeződött be.

1977-ben az NDK Nemzetvédelmi Tanácsa és a Német Szocialista Egységpárt (NSZEP) Politikai Bizottsága elhatározta egy „fő vezetői hely” megépítését. A tervezőirodát utasították, hogy költségkímélő tervet készítsen. A hivatalosan 5001-es számú, az „NDK Nemzetvédelmi Tanácsa fő vezetői helye” elnevezésű (Gyöngyök fedőnevű), 1978–1983 között épült, háromemeletes, összesen 7500 négyzetméteres bunker az egykori NDK egyik legnagyobb föld alatti védelmi építménye volt. A 49 méter széles, 65 méter hosszú és 24 méter magas bunker 170 helyiségében 400 ember (két héten keresztül élte volna túl az atomtámadást. Itt helyezték volna el a Nemzetvédelmi Tanács tagjait és annak elnökét, Erich Honeckert is.

A bunker külső falai 165 cm vastagok voltak, s 60 000 m³ beton és 10 000 tonna betonvas beépítését, valamint 800 000 m³ föld mozgatását tervezték. A körülbelül 85 000 tonnás bunkert szabadon lebegő szerkezettel, rugózással igyekeztek megvédeni az atomcsapás rendkívüli nyomáshullámától, amelyet normális esetben senki sem élt volna túl. Az egész betonkolosszusnál különböző rugózási mechanizmusokat

és nitrogéntöltetű lengéscsillapítókat alkalmaztak. A tulajdonképpeni háromemeletes túlélőkapszula acélszerkezete a bunker közepén helyezkedett el, és mozgathatóan kapcsolódott a bunker tetejéhez. Ha a nyomáshullám elszakítja az acélhuzalokat, akkor az egész konstrukció nitrogénnel töltött, rugalmas párnákra zuhant volna („A” védelmi osztály). A köznyelv az 5001. számú objektumot Honecker-bunkernek nevezte.

A külvilágból érkezők először sugármentesítő zsilipen keresztül jutottak a bunkerbe. A fertőzésmentes politikuskoknak a kék vonalat kellett követniük. Az atomszennyezettek útja a vörös vonal mentén a kémiai fertőtlenítő tusolóiba és a speciális laboratóriumokba vezetett. Az atom-, vegyi és biológiai fegyverek hatásainak kivédését szűrőberendezés garantálta. A bunker műszaki irányítórendszere szovjet és német megoldásokon alapult. A bunker csak másodlagos katonai jelentőségű volt. Belsejéből nem irányítottak fegyverrendszereket, s nem folyt jelentősebb helyzetértékelés sem. Az egyedüli műszaki infrastruktúrát a telefonhálózat jelentette. Az egész építmény egyfajta „bombabiztos konferenciaszobaként” szolgált a megközelítőleg 50

fős Nemzeti Védelmi Tanács számára. A bunkerben egy kis stúdiót is berendeztek, ahonnan válságos helyzetben az NDK rádióadói révén szólani lehetett a lakossághoz. Az 5001. számú objektum vezetési kapcsolatait a Marienwerder és Klandorf között, Prenden közelében felállított rádiós központ biztosította. A kétemeletes létesítményt a „C” védelmi kategóriába sorolták. Az oda telepített rádióadót az NDK és a Varsói Szerződés katonai rendszerébe integrálták, s a 17/5001. számú létesítményből távirányítással, személyzet jelenléte nélkül működtették.

A Honecker-bunker műszaki mestermunkának számított, s 1983. évi átadásakor a keleti tábor országainak hasonló létesítményei között a legnagyobb, 300 millió márkás ráfordítással készült. A bunkerbe beépített hírközpontot a Nemzeti Néphadsereg rejtett rendszerébe – „kisegítő hírközpont 3” néven – integrálták, s összekötötték a Nemzetvédelmi Minisztérium strausbergi hírközpontjával.

A bunker próbauzeme – hosszas felülvizsgálatok után – 1983. szeptember 27-én reggel 9 órakor kezdődött, egyfajta szerepjáték formájában. Az egyes munkacsoportok vezetői az alábbi helyzetjelentést kapták: „Az el-

múlt két hétben drasztikusan romlott a Varsói Szerződés és a NATO államai közötti viszony. A nyugati médiumok háborús kampányt folytatnak a szocialista államközösség ellen. Mindezek a szocialistaellenes erők erősödő akcióhoz vezettek, amelyek eljutottak az első szabotázsakcióikig. Felderítő szerveink az NDK államhatára mellett a NATO-haderők erős csapatkoncentrációját állapították meg. A mélységi térben további csapatkontingenseket helyeztek készülségbe. Az egyesített haderők szintén elfoglalták készülségi helyeiket. Tegnap kora reggeltől az NDK-ban is mozgósítás kezdődött. A Nemzetvédelmi Tanács elnöke a következő két órában előírta a fő vezetési hely igénybevételét. A készülség azonnal megvalósítandó.”

E feladatmeghatározással a következő három napban háború uralkodott a prendeni erdőben. A korábbi gyakorlatoktól eltérően nem rendeltek el riadó készülséget, hanem fokozatosan növelték az egyes részlegek készülségét. Amikor bezsilipelték a résztvevők nagy többségét, megváltozott a katonai helyzet: „Az NDK határain megtörtént az első tűzpárbaj a határőrség csapataival. Erősödött a NATO légi erőknek felderítése, s többször megsértették a

AZ ELRETTENTÉS ESZKÖZEI

Az 1961. október–novemberi kubai válságtól az 1980-as évek végéig nem változott semmi a NATO és a Varsói Szerződés viszonyában: az ideológiailag ellentétes társadalmi rendszerek egymás felszámolására törekedtek. A katonai erővel való nyomásgyakorlás fegyverkezési spirálhoz vezetett. A nagyobb gazdasági erővel rendelkező Nyugat folyamatos fegyverkezési versennyel igyekezett sarokba szorítani a Szovjetuniót, amely jó ideig állta a versenyt, sőt egyes területeken előnyre is szert tett (SS–20-as fűrtősfejű, közephatótávolságú rakéták). Az 1980-as évek közepén azonban már nem tudott megfelelni a csillagháborús (SDI) nyugati katonai kihívásoknak, s 1985-től Gorbacsov vezetése alatt feladta a versenyt.

Az 1960-as évek közepétől már az NSZK-ba is telepítettek nukleáris első bevetésre szánt atomfegyvereket, az 1968 októberében tartott „Fallex 68” fedőnevű NATO-hadgyakorlaton pedig már egy általános közép-európai atomháborúból indultak ki, amely a „vasfüggöny” mindkét oldalán megsemmisítette volna Európa nagy részét. A kubai válságot követően az atomfegyverek bevetésekor még megatonnákbán számoltak, hogy az ellenfél területét teljesen megsemmisítsék. Később új problémák merültek fel, például az, hogy hogyan lehetne egy szennyezett területet ismét gazdaságilag hasznosítani. Hiszen évtizedekig tartana a radioaktivitástól való megtisztítás, a világméretű klímaváltozás vagy más geofizikai jellegű katasztrófa következményeinek felszámolása. Ezért egyre inkább teret nyert az az elképzelés, hogy kifinomult

fegyverrendszerekkel, pontos, ún. lefejezési csapással kell megsemmisíteni az ellenfél legfontosabb katonai potenciálját, politikai és katonai vezetési központjait, ellencsapásra alkalmas fegyverrendszereit és kommunikációs berendezéseit. Megszületett a korlátozott háború és a rugalmas reagálás doktrínája, amelynek hívei abba az illúzióba ringatták magukat, hogy elkerülhető nagyobb területek radioaktív szennyeződése.

Az ellenfél számára a védekezés kilátástalanságát kellett szuggérálni. De egyik szuperhatalom sem ért el ilyen előnyt a fegyverzetek fejlesztésében. Az 1980-as évek elején a nyugati szövetségesek pótfegyverkezését (Pershing-II rakéták és cirkálórakéták telepítése Európába) a Szovjetunió és szövetségesei a katonai egyensúly felborításának kísérleteként értelmezték, jóllehet a nyugat-európai célpontokra irányított SS–20-as rakéták telepítését hasonló törekvésnek tekinthetjük. A precíziós fegyverek kifejlesztése és rendszerbe állítása a védelmi építményeket is teljesen új kihívás elé állította. Később az SDI (Strategic Defense Initiative – Stratégiai Védelmi Kezdeményezés) a világűr új háborús színtéréként vizionálta. Az emberiség szerencséjére a két rendszer tartott egymástól, s egyikük sem vállalkozott az utolsó lépés megtételére. Ezért a stratégiai egyensúly hosszú ideig a béke fenntartásának kulcsa maradt, s ez az örült logika éveken keresztül működött, világméretben irtatlan pénzösszegeket felemészelve.

légteret. Válaszul lezártuk a nyugat-berlini légifolyosót. Megkezdődtek az első támadások az NDK katonai erői ellen s különleges egységek támadásával lehet számolni az egyesített haderők vezetési központjai ellen.”

Életbe léptették a 2. üzemmódot: szabályozták a szellőzést, a vízellátást és -elvezetést. Az 1. üzemmód normál légszűrésén túlmenően bekapcsolták a radiológiai és kémiai szűrést is. A 3. üzemmód pedig teljes zárlatot jelentett, vagyis a levegő- és vízellátás komplett lezárását, a saját tartaléklevégőszolgáltatásra való átállást stb. Éjjel 23 órakor atomriadót hirdettek. Mindenkinek a lökésbiztos területre kellett sietnie. Az építményt teljesen elzárták a külvilágtól, beleértve a hírközlést is. A hírközlés szerint a bunkertől 280 méterre a hirosimai nyolcszorosának megfelelő bomba robbant a felszínen, s több lökéshullám földrengésszerűen rázta meg a bunkert, amely eljutott terhelhetősége határára. Számításaik szerint a robbanás okozta porkoncentráció és a külső hőmérséklet csak négy óra múlva csökken olyan értékre, hogy ismét lehetővé váljon a külső levegőzés beindítása.

A próbaüzemeltetésen az NDK szakértői mellett szovjet delegáció is részt vett, amelynek tagjait főleg a helyzetértékelő és információs központ működése érdekelte. Kifogásolták az éghető padlószőnyeg és faburkolat alkalmazását, elismerve, hogy náluk is történtek hasonló malőrök. Erich Honecker állam- és pártvezető a bunker megtekintésére egy alkalommal mindössze 20 percet szánt, azután nem látták többé az őrtornyokkal körülvett fenyőerdőben.

Az állambiztonsági minisztérium kétemeletes vezetési bunkerét (17/5005 – „Mielke-bunker”) „B” védelmi kategóriába sorolták, s az állambiztonsági minisztérium 160 munkatársának és miniszterének kellett védelmet nyújtania. Biesenthaltól északra, egy lezárt laktnya 27 hektáros területén kapott helyet. Mivel a német egyesítés után nagy károkat okozott benne a bunkerturizmus és a vandalizmus, 2010 szeptemberében lezárták s manapság komposztálónak használják.

A hírközlő bunker (17/5011) az 5001. számú objektum területén helyezkedett el, 600 méterre a főépítménytől. A bunkerban mobil troposzféra-vevőberendezéseket helyeztek el, s szükség esetén a Szovjetunió állam-biztonsági bizottságának kommuniká-

[A Honecker-bunker]

ciós csoportja foglalta volna el. A bunker 1990-ben készült el, de röviddel később le is zárták, s manapság már nem tekinthető meg.

A belső használatban „kiindulási pontként” is emlegetett 17/5020. számú objektum a Bernau-Wandlitz út mentén helyezkedett el, amelyet helikopter-leszállóhelyként, futár- és elosztási központként, a Központi Bizottság tagjainak erdei villanegyedétől három kilométerre építettek meg, hogy biztosítsák a Nemzetvédelmi Tanács és más privilegizált kormánytagok „fedett visszavonulását”. Evakuálás esetén az ál-

lami vezetés közvetlenül helikopterrel is elhagyhatta az erdei települést.

Az 1990. évi német egyesítés után a Bundeswehr átvette és átvizsgálta, majd 1993-ban lezárta az egykori NDK bunkerrendszerét. A felszíni álcázóépületeket lebontották. A Honecker-bunker egy ideig még műemléknek számitott, majd 2008 végén – néhány hónapos látogatási lehetőség után – a bejáratot bebetonozták. A bunker környékén a kitermelt földből kialakított, Monte Erichnek nevezett dombot nem kerítették be, gyalogosok számára ma is elérhető. ♦